

БЪЛГАРИЯ – КРЪСТОПЪТ НА КУЛТУРИ И ЦИВИЛИЗАЦИИ

**Седма национална научна конференция
с международно участие
София, 1 ноември 2009 г.**

**ЮБИЛЕЙНО ИЗДАНИЕ,
ПОСВЕТЕНО НА 60-ГОДИШНИНАТА НА
УНИВЕРСИТЕТА ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ**

**Издателство „За буквите – О писменехъ”
София, 2010**

ТРАКИЙСКАТА КАМПАНИЯ НА АНТИОХ II ТЕОС (261 – 246 г.)

докторант Йордан Илиев

Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Антион II Теос (Ἀντίοχος ὁ Θεός) бил третият по ред цар на Сирийското царство, чието управление дълго време се свързвало най-вече с Втората сирийска война (260 – 253 г.) срещу Птолемеевия Египет и няколкото бунта на негови сатрапи [9, с. 171-180 с извори и литература]. Публикуването на монети на този владетел [8, с. 148 с лит.] от територията на днешните български земи и свързването на гибелта на Севтополис с негов поход [5, с. 22 и сл. с по-старата лит.] придават нова информация за външнополитическата му дейност, предположена чрез интерпретация на наличните още през XIX в. извори [13, р. 13 sq. с лит.]. Фактите на тракийската политика на Антиох II, въпреки възможността да бъдат възстановени в общи линии [3, с. 287 сл.], остават едни от най-слабо познатите в историята на древна Тракия, което се дължи на недостатъчните свидетелства на епохата. Характерно за голяма част от съвременната историография по тази проблематика абсолютизирането на определени източници (писмените сведения) и игнорирането на други (част от епиграфските), макар че по отношение и на двете групи съществува еднаква степен на дискуссионност по въпроса за отнасянето им точно към споменатия владетел. Именно необходимостта да бъдат систематизирани наличните извори, които с по-голяма или по-малка степен на вероятност могат да допринесат за изясняването на тракийската кампания на сирийския цар, е основният аргумент за представянето на настоящия текст.

* * *

Данните за връзката на Антиох II Теос с Тракия са твърде откъслечни и несигурни, поради което всяко структурирано изложение по тази проблематика притежава немалка степен на условност. Те могат да бъдат класифицирани в няколко групи, при акцент върху характера на отделните източници.

Литературни данни. В историографията относно дейността на Антиох II Теос в Тракия се цитира една Полиенова стратегема (Polyaen. Strat. 4.16) за обсаждането на Кипсела, съобщена от античния писател без определен контекст. Сирийският цар „водел със себе си много знатни тракийци, командвани от Терес и Дромихайтес”; благодарение на тях той спечелил (по звучащ налудничаво начин) жителите на Кипсела за свои съюзници. Споменаването на владетеля като Ἀντίοχος Ἀντίοχου прави идентификацията твърде вероятна, въпреки че личното име и патронимът са носени и от други лица в Селевкидския династичен дом, сред които и синът на Антиох II – Антиох Хиеракс [13, р. 35 sq.]. От друга страна, идентификацията е до-

пустима и от гледна точка на структурата на произведението, ако се има предвид мястото на посочената стратегема в контекста на предходния и представения след нея разкази, посветени съответно на Ἀντίοχος Σελεύκου и Ἀντίοχος Ἰέραξ.

Без някакви категорични основания с Антиох II Теос е свързано едно съвсем кратко сведение на Мемнон от неговата „История на Хераклея“ (Fr. 15). То гласи, че „когато Бизантийците воювали с Антиох, Хераклеите ги подкрепили с 40 триреми“. Твърде общият характер на тази информация не се нуждае от коментар, защото в този вид едва ли може да се отнесе към точно определен владетел.

Още Дройзен определил тези две съобщения като факти от недостигнала до съвременните учени информация за една и съща експедиция на Антиох II [11, р. 132 с изчерпателен преглед на историографията]. В случая обаче се забравя, че споменатият вече Антиох Хиеракс, след поражението във войната срещу брат си, избягал в Тракия, където бил пленен от Птолемеите войски, впоследствие избягал от тях и бил убит от келтите (ок. 227 г.) [13, р. 35 sq. с извори]. Въпреки присъствието на последния в тракийските земи, трудно може да се прецени доколко е възможно важните за настоящата работа две сведения да се отнасят до него, но такава възможност е предполагаема само за второто.

В българската историография единодушно се допуска възможността фигуриращият у Полиен Τήρης (в някои издания Τίρις) да е идентичен с епиграфски засвидетелствания син на Севт III – Τηρέύς. Обосноваването на подобна хипотеза единствено чрез *argumentum ex silentio* обаче е невъзможно. По-важен в случая е отговорът на въпроса защо Терес и Дромихайтес, носещи тракийски имена, са наречени „едноплеменници“ и „евпатриди“ на жителите на Кипсела? Засега е трудно да се отговори, поради малкото (и при това – късни) данни за този полис [14, р. 878]. Въз основа на приписваната му монетна продукция градът обикновено се интерпретира като традиционна резиденция на тракийски владетели и династи [8, с. 150].

Нумизматични данни. При идентификацията на монетосеченето на Селевкидите често съществуват значителни трудности и нерядко емисиите на определени владетели били приписвани на други, което не трябва да се забравя при тяхната интерпретация [17, р. 122 sq.]. Наблюденията на специалистите върху разпространението на монетите на Антиох II в тракийските земи се обединяват около съсредоточеността им в Източна Тракия, в няколко основни пункта – Лизимахия, Аполония и най-вече Кабиле [8, с. 148]. По-подробно са изследвани само откритите в Кабиле монети на сирийския владетел [4, *pass.*]. Сред най-важните изводи, базирани върху неговото монетосечене и контрамаркирането на монетите му в този град, които имат пряко значение за настоящата работа, е уточняването на датировката на Антиоховото присъствие в Тракия около 250 – 246 г. [4, р. 66].

Колективните находки на монети, чието трезориране се поставя в годините около тракийската кампания на Антиох II, са твърде малко на брой. Само едно монетно съкровище, открито при Ново село, Старозагорско, е датирано към 275 – 250 г. [20, № 861]. Други четири, датирани към 250 – 200 г., произхождат от: Комотини [20, № 868], Пловдив [20, № 869], Варна [20, № 871] и Силистренско [20, № 870]. Очевидно е, че тази информация засега не може да се свърже пряко с дейността на Антиох II в Тракия и не допринася за изясняването на съществените за настоящата работа въпроси.

Епиграфски данни. С Антиох II се свързва Месамбрийски декрет, открит в Аполония (Созопол), чиято лява половина е загубена [16, р. 348-351, № 388]. За уточнената му датировка към 260 – 250 г. спомага допълването в края на четвъртия ред на името [Ἀν]τιόχος и длъжността [отратηγός] в началото му, възстановяването във втория на понятието ἐπίμα[χία], тълкувано като „отбранителен алианс“ и засвидетелстването им в синхронни надписи от други градове. Твърди се, че сирийският цар помогнал на града срещу келтите. Фрагментарността на надписа обаче оставя сериозна несигурност при неговата интерпретация.

Връзка с разглежданата тук проблематика е допусната и за доста фрагментарен надпис от Кабиле, датиран палеографски към елинистическата епоха, който чрез допълването на няколко думи е интерпретиран като отнасящ се до отношенията на Кабиле с келтите, или пък с присъствието на Антиох II в Тракия [1, с. 11-12, № 2]. Подобна хипотеза обаче изглежда твърде съмнителна, макар и възможна, защото се базира върху няколко букви, за които не е известно в какъв контекст са използвани.

Без абсолютно сигурни аргументи към външнополитическата дейност на Антиох II е възможно да се припише и един важен за настоящата работа епиграфски документ [12, № 45], датиран към края на 80-те – началото на 60-те години на III в., с уточнението, че не по-малко вероятно е в него да бъде разпознат Антиох I Сотер (281 – 261 г.), но във всеки случай той е принадлежал на едноименен предшественик на Антиох III [15, р. 266-267]. Касае се за съюзен договор между единия от двамата първи владетели с това име и Лизимахия, прочетен върху мраморен фрагмент от Илион [10, р. 29-30, № 22]. В него се изтъква автономията и демокрацията в града, липсата на Антиохов гарнизон и свободата от налози. При военни действия е предвидена възможност за взаимопомощ, която изрично е подчертана при нападение над града или неговата територия и за чието осигуряване сирийският цар е можел да разполага с пристанищата на Лизимахия като своя изходна база. Последното показва, че евентуалната военна помощ се е очаквала откъм морето, а потенциалният враг следва да се търси във вътрешността на материка, което впрочем не е прецедент за историята на Тракийския Херсонес при по-ранни и по-късни политически събития [7, с. 121 сл.].

Археологически данни. Едва ли е необходимо отново да бъдат повтаряни археологическите открития в Севтополис, документиращи разрушаването на града чрез елинистическа обсадна техника, коментирани у Тачева [5, с. 26 сл. с лит.]. Все още обаче не могат да бъдат пълноценно използвани данните от останалите проучвани чрез археологически разкопки обекти в Югоизточна Тракия, понеже като цяло информацията не е систематизирана, пък и датировката им е относителна. Освен това, археологическите данни от някои места говорят за динамично развитие на отбранителните съоръжения, чиито модификации засега е невъзможно да се свържат с някакви по-определени събития.

Интересни възможности за разсъждения предоставят и промените във външноикономическите връзки на Кабиле, документиращи чрез амфорните печати. Изследванията показват, че през средата на III в. изчезват печатите, свидетелстващи за внос от Тасос, Амфиполис и Херотимос, но контактите с Родос, Синопе, Книдос и Кос били запазени [2, с. 114 сл. и най-ясно на с. 190]. Наличната информация обаче не позволява да се определи доколко тази промяна може да се дължи на разглежданото тук събитие.

* * *

Направеният преглед на съвременното състояние на изворовата база показва, че твърде малко от традиционно използваните антични свидетелства за тракийската политика на Антиох II може да се смятат за неоспорими. В цялата антична традиция не се открива недвусмислена информация за дейността на този владетел в Тракия, докато за единствени безспорни извори засега могат да се считат само нумизматичните, а за най-перспективни – археологическите.

Напълно липсват каквито и да било сигурни данни за възприетата в историографията теза за военни действия на този сирийски цар срещу гръцките полиси по тракийските крайбрежия. Наличната комплексна информация по-скоро предполага съществуването на противоположна хипотеза. Основания в тази насока предоставят освен епиграфските данни, донякъде и нумизматичните: в смятания за обсаждан Бизантион се поставя отсичането на сребърна емисия на Антиох II, датирана условно към 250 – 225 г. [19, № 57]. Монети на този град, както показва съкровището от Мектепini (в ант. обл. Фригия, дн. Централна Турция), циркулирали съвместно с монетната продукция на други градове в Тракия като Калатис, Одесос, Перинт, Лизимахия и Кабиле, макар и трезорирането му да се поставя едва ок. 190 г. [20, № 1410].

По-различна изглежда ситуацията спрямо вътрешна Тракия, където политическата картина е доста неясна, поради липсата на достатъчно данни за преплитането на интересите на претендентите за Лизимаховото наследство, неизвестния брой на предполагаемите тракийски династични домове,

келтските нашествия и амбициите на Птолемиите [18, S. 160-164]. Враговете на лизимахийците, неназовани в третия посочен по-горе епиграфски паметник, остават енигматични. Все пак възможности за предположения в тази насока не липсват, особено ако се има предвид походът на Антиох II срещу Севтополис и разрушаването на Севтовия град, датирано около 250 г. [5, с. 22 сл.]. От една страна е възможно те да бъдат идентифицирани с жителите на Кипсела, като по този начин се обясни запазената стратегема на Полиен, но не по-малко вероятно е това да е бил анонимният владетел на Севтополис, или пък и двете политически сили до определен момент да са действали в синхрон.

Посочените съображения позволяват да бъде направена условна работна хипотеза относно тракийската кампания на Антиох II Теос, която може да се ограничи до следните пунктове:

Обтегнатите отношения между гръцките полиси и тракийският им хинтерланд позволили на сирийския цар да се намеси активно в политическия живот на Югоизточна Тракия, за което свидетелства договорът с Лизимахия.

Като гарант на заложените клаузи в този договор, Антиох II вероятно предприел военна интервенция в тракийските земи, чиито аспекти не са известни, но вероятно техен отглас е запазен в стратегемата на Полиен. Анекдотът подчертава авторитета на някои локални династи, които може би са предпочели да бъдат съюзници на Антиох в конфликта му с по-могъщ владетел от вътрешността (?), но засега липсват данни в тази насока.

Главният обект на интервенцията бил неизвестният по име владетел, резидирал в Севтополис. Ликвидирането на опасността от Севтополис довела до документирания просперитет на някои от полисите в Югоизточна Тракия и обяснява благодарствения декрет от Аполония.

Датировката на кампанията засега не може да бъде уточнена със сигурност. Според някои авторитети в науката експедицията трябва да е била осъществена в началото на Антиоховото управление (Уилкън) или преди 259 г. (Дройзен). Втора група изследователи се обединяват около 255 г. (Нийзе), а други предполагат най-общо последните години от неговото управление (Белох) [11, р. 232 с лит.]. Новите нумизматични проучвания, както бе вече посочено, ограничават търсенето в периода 250 – 246 г.

Като финал на настоящата работа, е важно, да се подчертае, че предложената хипотетична възстановка притежава значителна степен на условност, поради посочената още в началото липса на достатъчно свидетелства на епохата. Недостигът към момента на по-определена информация за цялостната политическа картина на територията на древна Тракия, оставя неясно отношението на предполагаемите политически центрове в съседство спрямо засегнатия от кампанията на Антиох II район. От тук може да се предполага, че уточняването на детайлите и контекста на Антиоховата експедиция зависят от бъдещите комплексни проучвания върху проблематиката на разглежданата епоха.

Тракийската кампания на Антиох II Теос

The Thracian Campaign of Antiochus II Theos

ЛИТЕРАТУРНИ ДАННИ

• Polyæn. Strat. 4.16;

• Memn. Hist. Her. Fr. 15.

НУМИЗМАТИЧНИ ДАННИ:

- разпространението на монетите на Антиох II в тракийските земи е съсредоточено в няколко основни пункта: Лизимахия, Аполония и Кабиле

ЕПИГРАФСКИ ДАННИ:

- Месамбрийски декрет от Аполония (IGBulg., I, № 388);
- Фрагментарен надпис от Кабиле (Велков 1991, № 2);
- Договорът от Лизимахия (Frisch 1975, № 45).

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ДАННИ:

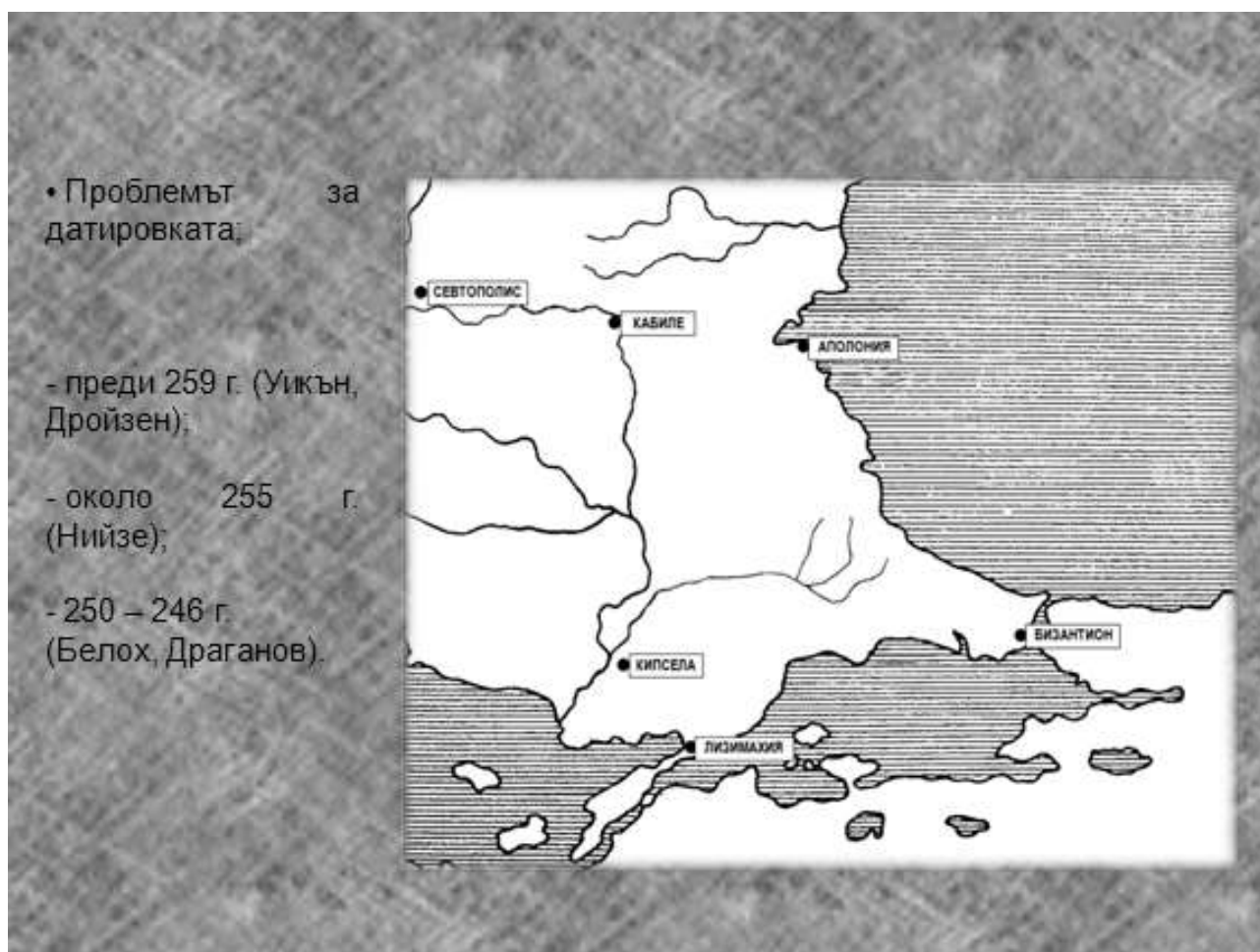
- Разрушаването на Севтополис чрез елинистическа обсадна техника;
- Промените във външните икономически връзки на Кабиле, документираны чрез амфорните печати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

- Малко от античните свидетелства за тракийската политика на Антиох II могат да се смятат за неоспорими;
- липсват каквито и да било данни за военни действия на този сирийски цар срещу гръцките полиси по тракийските крайбрежия (монетите на Бизантион и съкровището от Мактепини);

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Велков, В.** Надписи от Кабиле. // Кабиле, 2. – София, БАН, 1991.
2. **Гетов, Л.** Амфори и амфорни печати от Кабиле (IV – II в. пр. н. е.). – София, УИ „Св. Климент Охридски“.
3. **Делев, П.** Лизимах. – София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2004.
4. **Драганов, Д.** Монетосеченето на Кабиле. – София, Dios, 1993.
5. **Тачева, М.** История на българските земи в древността през елинистическата и римската епоха. – София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1997.
6. **Тачева, М.** Севт III, Севтополис и Кабиле (341 – 252 г. пр. Хр.) според епиграфските и нумизматичните данни. – София, Агато, 2000.
7. **Цветкова, Ю.** История на Тракийския Херсонес (от Троянската война до времето на римското завоевание). – В. Търново, Фабер, 2008.
8. **Юркова, Й.** Монетите на тракийските племена и владетели. – София, ДФИ „Петър Берон“, 1992.
9. **Bevan, E. R.** The House of Seleucus, vol. 1. – New York, Barnes & Noble, 1966.
10. **Burstein, S. M.** Translated documents of Greece & Rome, vol. 3. // The Hellenistic Age from the battle of Ipsos to the death of Kleopatra VII. – Cambridge, University press, 1985.

11. **Cohen**, M. The Hellenistic settlements in Europe, the islands and Asia Minor. – Berkley & Los Angeles, University of California press, 1995.
12. **Frisch**, P. Die Inscriften von Ilion. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 3. – Bonn, Habelt, 1975 (non vidi).
13. **Grainger**, J. D. A Seleucid Prosopography and Gazetteer. – Leiden, Brill, 1997.
14. **Loukopoulou**, L. Thrace from Nestos to Hebros. – An Inventory of Archaic and Classical poleis. – Oxford, University press, 2004.
15. **Ma**, J. Antiochos III and the cities of Western Asia Minor. – Oxford, University press, 2000.
16. **Mihailov**, G. Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, volumen I. Serdicae, Academia Litterarum Bulgaricae, 1970.
17. **Mørholm**, O. Early Hellenistic coinage – from the accession of Alexander to the Peace of Apamea (336 – 188 BC). – Cambridge, University press, 2001 (repr.).
18. **Peter**, Ul. Die Münzen der thrakischen Dynasten (5.-3. Jhr. v. Chr.). Hintergründe ihrer Prägung. – Berlin, Akademie Verlag, 1997.
19. **Stamcomb**, W. Sylloge Nummorum Graecorum, vol. 11 // The William Stamcomb collection of coins of the Black Sea region. – Oxford, University press, 2000.
20. **Thompson**, M., **Mørholm**, O., **Kraay**, C. An Inventory of Greek Coin Hoards. – New York: The American Numismatic Society, 1973.